

d' etcetera

miron kanjuh

Ušao je fabrički kontrolor u halu i odmah su se ubrzali pokreti svih koji su na vreme spazili preteći blok pod njegovom miškom. Ljubavno je pitao, s osmehom mu odgovarali, ali su svi bili nezadovoljni kada je upisao normu i urađen posao i promrmljao nekoliko švapskih, opominjuće intoniranih rečenica. Niko nije znao razlog nezadovoljstva, nikad nije bio izgovoren do kraja, ali je uvek bio i ostao deo rituala nadgledanja, kao srodna odlika održavanja distance i potrebnog autoriteta švapskog gazde. No, mnogo toga je ostalo nerazjašnjeno u ovom do mistike tuđem svetu mašina i profita. Pod ostrim nemačkim okom sve je moralo funkcionisati u jednom ujednačenom pokretu, nije smelo biti zastajkivanja, niti iskakivanja iz žleba ustaljenih normi, jer je u ovom slučaju reagovao Švaba-gazda, a u drugom Švaba-radnik.

Na samom početku svoga gastarbajtovanja, Vladimir je radio u jednom od magacina velike min-henske robne kuće. Prvog dana, želeći da pokaže svoju dobru volju i marljivost na poslu, zasukao je rukave i za nekoliko sati počistio, pospremao i poslagaio kutije, gajbe, plastičnu burad, kao što mu je naređeno a onda, kad već nije imao šta da radi, po našem starom, dobrom balkanskom običaju, i odmarao. No ubrzo stiže Švaba-poslodavac s neizbežnim blokom pod miškom i zapitao:

– Jesi li sve uradio?
– Da – klimnu glavom Vladimir na međunarodnom jeziku.

– Onda se lepo spakuj i idi kući pa tamo odmaraj. Kod nas se na poslu radi – objasni mi prijateljski poslodavac, ali i dalje osta Švaba te zapisa samo polovinu nadnice.

S Elzom, starom mesnatom Švabicom na ivici penzije i siromaštva, samo što se nije zakrvio. Sažalio se Vladimir na nju što se muči, dok jedva dišući astmatičnim plućima, puni ručnu presu za presovanje bačene kartonske ambalaže, pa iskoristi priliku kada je negde izašla, a on, nemajući više šta da radi u četiri puta počišćenom magacinu, stade praviti bale za njen račun. Svidelo mu se to. Bilo je u tom poslu nekakvog korisnog sadržaja, mogla se iskoristiti snaga iz dugo nenapreznih mišića i istovremeno doživeti zadovoljstvo što pomaže jednoj staroj, onemoćaloj osobi, ali Elza to nije tako shvatila i vrišteći, raširenih noktiju, skočila mu pravo u oči.

»Hoćeš pos'o da mi otmeš! Hoćeš da prisvojiš i onih nekoliko krvavih pfeninga što su i za gladovanje nedovoljni!« – shvatio je Vladimir iz tuđih vrištećih reči, krmeljivih suza i rasklimatanog hoda oko prese koju je Elza branila poput preplašene zverke što čuva svoj brlog.

I uveče, odlazeći na počinak, Vladimir je nosio sebi dva zauvek zapamćena pravila: da je u švapskoj mašineriji dozvoljeno biti samo točkić koji se ravnomerno okreće u svojoj tačno određenoj funkciji, i da doč'-marka ne poznaje nikakav sentiment niti radničku solidarnost.

Međutim, nijedna mašinerija nije savršena. U njoj se uvek nađu neispitana mesta praznog hoda i mogućnosti da se nakalemi divlje meso vlastitog pronalazaštva. Grk Sofidis, prastara emigrantska kritica, bio je pravi genije za takve patente. Nikada nije dobro naučio švapski jezik, ali se specijalizovao za uništavanje miševa i pacova. Prvog dana njihovog zajedničkog posla u magacinu, Vladimir je jasno video rezultate njegovog rada: pored dobro vidljivih rupa nalazila su se tri miša i jedan mladi pacov, koji su se koprcali u samrtnom ropcu. No, kada je potrčao da ih dokrajči drškom metle, brzo je priskočio Grk i zaustavio u letu zamahnuto držalje. A zatim je s pažnjom, gotovo nežno, pokupio polumrtve zverke u kartonsku kutiju i pokretom glave pozivajući Vladimira, odneo ih u neveliku prostoriju gde su bili alat i radna odela. Zaprepastio se Vladimir kada je njegov arbatkolega s lukavim osmehom na izboranom licu, izvadio iz tašne flašicu s mlekom i tankom cevčicom, te na silu napojio svoje žrtve. zatim ih je pre-mestio u drugu, veću kutiju, umotao u vatu i krpež od čebadi, i, pokrivajući ih komad daske, promrmljao maksimu inspirisanu velikom grčkom mudrošću:

– Kakvo seme sadiš, takve ćeš plodove ubirati! Mada je u kabini kрана održavana stalna temperatura, Vladimir je osetio da ga obuzima neka groznica nemoći i peckavi znoj mu se probi ispod zategnute kože. Nagli talas vrele krvi jurnu u glavu odnoseći krhke čamce sumornih misli i prouzrokovao nervozno podrhtavanje ruku. Jedva se savladao da ne istrči i ispravi zgureno telo, ali utu stiže signal da je teret složen i da ga treba otegliti dalje na transportovanje. Pokušao se skoncentrisati, ali mu nije uspelo, pa je morao otvoriti termos i naglo otpiti mlake, gorke tečnosti. To mu je pomoglo tek toliko da bi ispod sebe video nejasno osvetljena lica skoncentrisana na okno njegove kabine.

»Slobodno mesto kraniste i pola marke više na sat« – pročitao je iz njihovog iščekujućeg ponašanja i iz inata pokrenuo ručku. Stari kran je poslušno krenuo napred. Vladimir mu je zahvalio kao živom biću.

Čuva kapitalista i brine se o svom gastarbajteru kao i o dobrom teretnom konju u punoj radnoj snazi. Gradi mu lepe i komforne Hajmove-štale, daje mu konvertibilni obrok-marke i paradira s njim za praznike u velikim kolima po Balkanu, Apeninima, Pirinejima, Anadoliji... Besplodno ga razmnožava s neparfimisanim ženkaama po pufovima, ne bi li održao ravnotežu priliva radne snage i kurentnosti na svetskom tržištu razonode i ratova. Ali kad se razboli, kad pukne kost i tetiva u ravnomernom kasikanju pod tačno određenim teretom, prestaje kapitalistička gostoljubivost i gastarbajter se nemilosrdno izbacuje napolje kao pepeo, smeće, škart.

Ali, konje ubijaju, zar ne?

Na emigrantskoj svadbi u Briselu sedeo je Vladimir pored mlade, tankostruke Belgijanke, koja je na svaku njegovu nespretno složenu rečenicu ko-ketno treptale dugim veštačkim trepavicama, umilino potvrđujući: »Ui, msje.« Oko njih, među prisutnima za dva sastavljena stola u tesnom stanu, rumorio je nekakav multijezički razgovor na srpskom, bugarskom, rusinskom, francuskom, nemačkom... točilo se jeftino vino i mljackao skup kavijar. Udalavala se Vladimirova sestričina za čelavog Kanadanina i oprašala se na ko zna koje vreme od majke Rusinke i oca Bugarina, a jeftine suze i tuga prisutnih ostale su da vise po čoškovima nedovršenog besprostora; jednom otrgnuta od rodne grude, tuga je izgubila istinitost i mogla je biti i smeh, i rezignacija, i otegnuta pesma bez kraja. Događaj se prolamao kroz razna podneblja, postao mozaik umetnut u boje tuđeg spektra, i uvek je postojala bojazan da će iščeknuti u sledećem gutljaju veštačkog alkohola.

Primala je tankostruka Belgijanka da pleše s Balkancem Vladimirom, bila je to svojevrsna egzotika za nju, ali nije pristala da se izlomi po njegovom telu. Ostala je gordo ispršena Galkinja, pripadnica rase s pedigreom, na kojem je njeno ime bilo tek daleka, odlomljena grančica plemenite porodice D'Etcetera, upisano na listi kupaca plebejskog magazina robe široke potrošnje »SARMA«, ali još uvek prisutno u njoj psihi i porodičnom vaspitanju. Svoju prostotu dokazao je tako što ju je ostavio nasred sobe. Bila je to svojevrsna osveta za prošla i buduća poniženja, a proslavio novoootvorenom flašom jeftinog šampanjca.

(odlomak iz romana »Prazan tok«)

S rusinskog preveo Zvonimir Pavlović

saosećanje

đorđe sudarski red

Hotel VIKTORIJA, Lublin. I ja na devetom spratu. Dvokrevetna soba, telefon, radio, jednoležeća kada i jednoguza šolja. Na telefoniram nikome, na nekoj stanici uključujem radio. Kadu punim toplom lublinskom vodom. Ewa za kupanje i umivanje takođe koristi istu vodu. Ta misao me silno raduje. Spuštam se u kadu. Oh, kakva blagost nakon toliko provedenih sati u vozu, u prljavštini, jednim gaćicama, itd. Opušten, slušam muziku, sanjarim o Ewi, svakako ima da padne na glavu kada me ugleda. Normalno, ona pojma nema da ja stižem u njeno naručje. Iz blagost sanjarenja me izbaci glas na čistom srpskohrvatskom jeziku: Radio-Beograd, jutarnje vesti. Smenjeni su Latinka Perović i Marko Nikezić. Mal' se nisam udavio u kadi: otkuda sad ovde Beograd, kada sam pustio samo neku muziku ne gledajući na stanicu uopšte. Prvi put slušam Beograd izvan Novog Sada, i to je prilično čudan osećaj. Uostalom, o tome ću razmišljati kada se vratim. Spuštam se u postelju. Sanjarim još dve sekunde. San. Budim se posle nepunih pet časova umornog sna. Tuširanje i doručak. Napolju je sivo, sive zgrade, sivi ljudi, sivo nebo. Krećem prema centru. Stižem na neku čudnu raskrsnicu. Dve ulice se slivaju pred jednom ogromnom srednjovekovnom kapijom i potom na levo i desno pored zidina se udaljavaju. Znači da sam veoma blizu starog grada. Ewa mi je još u Pragu pričala da živi u starom gradu i da izvan zidina ima jedan fantastičan stari zamak. To se pokazalo tačnim. Kroz Gradska vrata ulazim u taj grad. Pravo u srednji vek. Prilično me ljubavno dočekao; jer pedesetak metara dalje, sa desne strane, nalazila se fantastična kafeterija. Sok od paradajza i kubanski rum. Ponavljam kao što sam i u osnovnoj školi ponavljao. Pa još jednom. Plaćam i izlazim na kaldrmu. Krećem preko trga u dubinu grada. Na tablici je pisalo RYNEK. Otkuda glupavi Sremac može znati da to na poljskom znači TRG. U odresar nisam ni pogledao, a tamo bih lepo video da je njena adresa Rynek 8. Od sreće sam bio totalno pobesnavio. Produžio sam pravo. Iznad slične kapije na koju sam ušao, nalaze se prozori nekog stana. Kako je to genijalno i lepo. Kroz kapiju izlazim i zamak mi se ukazuje u svojoj svojoj lepoti. Do njega se dolazi kamenim putem, ograđenim zidovima visine jednog metra. Pošto je grad na uzvišenju, pruža se levo i desno fantastičan pogled. Daleko levo vide se novogradnje, a daleko desno fabrički dimnjaci zagađuju vazduh. Spuštam se dole levo, gde sam video veliku pijacu. Od svega, najviše ima cveća. Evi kupujem gomilu ruža. To mi sve divno zapakuju. Ja i cveće. Ponovo se penjem prema starom gradu, jer tamo je i Ewin LICEUM PLASTIKUM. Mislim da se nalazi još u školi, mada je već blizu podneva. Uostalom, u kojoj umetničkoj školi su profesori strogi? Moći će da izade makar da me pozdravi i da se dogovorimo gde da je sačekam. Stajao sam ispred škole nepun minut. Ulica je široka oko četiri metra, tako da, ako bilo ko pogleda kroz prozor, može me odmah ugledati. Odjednom su se svi prozori ispunili smehom i mahanjem. Prepoznali su me, jer su me vidali u Pragu. Normalno, svaki dan dva puta. Istrčala je Ewina najbolja drugarica i pantomimom mi objasnila da je Ewa bolesna i da leži kod kuće. Idemo odmah kod Ewe. Ewina kuća je na trgu, dedeset tri metra od škole. Penjemo se drvenim stepeništem na prvi sprat. Na jednim vratima: AB-RAMIK! Posle trideset i nekoliko dana ponovo ću je ugledati. Prvo ulazi drugarica, verovatno da je pripremi, a i verovatno je u krevetu, pošto je prehladna. Sve se pokazalo tačnim. Napokon se vrata otvaraju, ispunjena dobro mi poznatom glavom, ramenima i ostalim. EWA! Padam joj u naručje. Ljubimo se i milujemo. Drugarica odlazi. Nastavljam da se milujem. Brat dolazi iz škole tek za dva sata, a roditelji tek predveče. Poklanjam joj zlatan lančić s još nečim. Ona plače od sreće. Ne znam da li zbog toga što me vidi ili zbog lančića. Zezam se.

Znam da plače iz dva razloga. Ipak u njoj teče ženska krv. Još malo pa će i brat stići iz škole.

- Da li si iznenađena što me vidiš?
- Da. Bila sam iznenađena kada si i prvi put zvao telefonom.

- Celu noć nisam mogla da spavam. Prijatan je taj osećaj kada neko ko je daleko hiljadu i nešto kilometara misli na tebe.

Zove te telefonom. Pušta ploče. Piše pisma.

- Divno je to.
- Divne sam i račune dobijao.
- Šta kažeš?
- Ništa ne kažem.
- Volim te. To kažem.
- Da li tako i misliš? Da li tako i osećaš?
- Zar ti moja prisutnost to ne dokazuje?
- Da. Sve je u redu.
- I ja tako mislim.
- Volim te, Rede moj voljeni!
- I ja tebe, Ewa. Beskrajno!

Dolazi brat, nešto je mlađi od Ewe. Pozdravljam se s njim. Malo kasnije, stiže i sestra. Ona je najmlađa u porodici Abramik. Više ih nema. Ewa iznosi čaj i neke kolačiće. Mislim da je to zbog njene bolesti. To... čaj. Ewa mi savetuje da se preselim u drugi hotel. Hotel u centru. Ne znam zbog čega, ali kasnije će mi postati daleko jasnije. Dogovaramo se da joj telefoniram posle ručka. Opraštam se od brata i sestre. Ewa me prati do vrata i stepeništa. Poljubac i snažan stisak. Oborio sam svetski rekord u preskakanju stepenika prema dole. Prelazim preko trga. Znam da me njene oči prate. Za uglom se srećem s vratima kafeterije u kojoj sam već u toku prepodneva bio. Dupli rum i sok od paradajza! Usluga je genijalna, samo još da me ne posmatraju tako čudno. Pozivam telefonom Ewu. Kaže mi ljupko da me njeni roditelji očekuju na večeri u 19 časova. E, samo mi je još to trebalo! Ispijam još nekoliko pića i polazim u 'ladni Had. To mi je prvi put da idem na večeru kod devojčinih roditelja. Olakšavajuća mi je okolnost što ne znam jezik. Bar će mi biti lakše. To je prvi slučaj da nepoznavanje jezika donosi olakšanje.

... Dupli rum i sok od paradajza! Još jednom. Pa još jednom. Potom mi Ewa otvara vrata. Predajem joj cveće i vino. Na ovo drugo samnavikao, a na prvo se navikavam od ove jeseni. Vino ide u frižider, cveće u vazu, Ewa i ja ispunjavamo prisnost kreveta. Posle počinju glasna razmišljanja o veridbi. Počelo je, počelo... Ipak sam za to da se prvo otvori vino. Ewa je rekla DA. Kasnije je još jednom rekla DA. Pa još jednom. Sada mi je već dosta, a i vina nema još mnogo... I tako mi protiče desetak dana. Ewa je ozdravila i sprema se za školu. Ja za povratak u Jugoslaviju. Poslednje veče kod njih. Zbogom, sutra odlazim.

Ujutro Ewa dolazi u hotel po mene i taksijem odlazimo na železničku stanicu. Vadi mi kartu do Varšave. Prvi razred. Vagon je domah od vagon-restorana. Stojimo pored kompozicije voza. Glava joj je na mojim prsima.

Bezglasno plače.

- Zašto plačeš?
- Ne znam.
- Moraš znati.
- Dobro. Mislim da te više nikada neću videti!
- Stvarno to misliš?
- Stvarno. Rekao sam ti da idemo zajedno da provedemo tvoj raspust na Tatre ili Beskide.
- Ne znam.
- Veruj mi.
- Dobro, mili moj.
- Hoćeš li prestati sa suzama?
- Hoću.

Poljubio sam joj oba oka, ali je ona i dalje plakala, u stvari, nije plakala, samo su joj suze tekle. Dok smo stajali pored voza, stalno sam za vratom osećao nečiji pogled. Polako sam okrenuo glavu i neprijetno osmotrio plavušu koja me je posmatrala. Bila je veoma lepa. Brzo sam odvratio pogled da Ewa ne bi nešto primetila. Otpravnik je izašao iz stаницe s tablicom pod miškom. U stvari, bila je otpravnica. To mi senesvida kod njih, žene rade na železnici, građevini, itd. Jebeš ravnopravnost. Dobro ih još i u rudnike ne strpaju. Mislim, zbog ravnopravnosti. Otpravnica uzima talbicu u ruku. Ewa počinje da jeca. Ljubim je i milujem po kosi.

- Stežem je. Čvrsto me drži za vrat.
- Hoćeš li mi pisati?
 - Hoću.
 - Hoćeš li mi telefonirati?
 - Hoću.
 - Voliš me?
 - Volim te.
 - Mnogo?

- Mnogo.
- Lažeš li malo?
- Nimalo.
- Zbogom, mili moj.
- Zbogom.

Voz se polako pomera u pravcu Varšave. Gledamo se čuteći. Sve se menja. Sve brže i brže. Nema Lublina. Osećam neki teret u grudima. Palim u kipeu cigaretu. Jebeš rastanke. Sastanci su oduvek bili bolji. Bar ti ostaje mogućnost rastanka. Odlazim u restoran na pivo. Muči me žed. Neizmerno. Naručujem i plaćam dva piva. Polako već ispijam drugo pivo, kada se pojavljuje plavuša u društvu dva momka i jedne devojke. Staju za sto i vade sav sitan novac iz džepova na njega. Primećujem da nemaju dovoljno novca za pivo. Prilazim stolu i stavljam toliko novca na sto da mogu da ga napune pivom. Vraćam se i pijem svoje pivo. Ona prilazi i poziva me za njihov sto. Upoznajemo se. Ona se zove Vjeslava. Divno i čudno ime. Dugo pijemo pivo. Kasnije nosimo brdo piva u njihov kipe. Oni studiraju u Lublinu i sada idu na neki raspust kući. Svi stanuju daleko od Varšave. Vjeslava me dodiruje kolenima i drži za ruke. Pušta ih samo kada ispijam pivo. Stižemo u Varšavu. Vjeslava i ja ostajemo sami. Vodi me u neku crkvu kod svog prijatelja sveštenika po imenu Pjotr. Tamo nešto jedemo i kažu mi da ću tu spavati u gostinjskoj sobi.

Crkva je ogromna, kao dve novosadske katedrale. Kod njih se svako veče okupljaju besprizorni i bivši narkomani. Ulivaju im veru i nadu. To mi se svidelo. Kasnije idemo u grad. Vjeslava i ja smo sami u stanu njene prijateljice. Kasnije odlazimo do Pjotra i njegove prijateljice. Šetamo Varšavom. Nas troje pijemo. On pije čaj i kokicu. Kasnije pratimo Vjeslavu na voz. Ona mi priča da tu dolaze mladi ljudi i slobodno se ljube. dok vozovi odlaze, odlaze... Vjeslava i ja se takođe ljubimo, ali ona odlazi vozom. Pjotr i ja u Baziliku. Ja zaključavam vrata sobe za sobom. Šta ja znam... čim se oni ne žene... Soba je tako nameštena kao da su u njoj kraljevi spavali. Pjotr me rano budi. Doručujemo s ostalim sveštenicima. Ima ih još trojica. Mili ljudi. Uzmimo taksi i odnosimo moj prtljag na stanicu. Tamo ga ostavljamo na čuvanje i idemo u dnevni obilazak Varšave. Varšava mi deluje jako sivo. Sovjetska arhitektura. Odlazimo na Starovku. Tamo i ručamo. Ručamo nešto ranije zbog mog odlaska. Opraštamo se na stanici.

- Do videnja, Pjotr!
- Do videnja, Red!

MOJ MALI TUMOR

Draga moja Vjeslava Macugonska
U glavi imam mali tumor
Kao zrno graška je.
Ali raste li raste
Polako izbija sećanje
Na detinjstvo
Dečastvo
Mladost
Na prošlu i sadašnju ljubav
Na tvoj KATOLIČKI UNIVERZITET LUBELSKI
Na prugu Lublin - Varšava
Vagon - restoran
Kratke tunele
Tvoj sveštenika Pjotra
Iz Bazilike Srca Isusovog u Varšavi
U blizini Istočne stanice
Na šetnje varšavskim RYNEKOM
Katedralu sve. Ane i poljupce u blizini
Sećanje na povratak
Na partiju kanaste
Krakovske Jevreje što trguju zlatom
Moj mali tumor raste i upija sve
Ostaje samo još ono
Što dolazi posle njega

Putovanje sam uglavnom proveo u vagon-restoranu. Sedišta su bila zaista udobna. Restoran nam otkračinju u Pešti. Alkohola i piva ima do Novog Sada. Stižemo na granicu. Naš carinik me pita šta nosim. Nekoliko ploča. Nudim ga pićem. Sami smo u kipeu. Prihvata bocu sa rumom i seda naspram mene. Priča mi kako Poljaci noću bude Subotičane nudeći im robu koju su preneli. Posle toga za sav novac kupuju zlato. Priča još kako je jednom prilikom skinuo ceo voz Poljaka. Plače od besa i tuge. Ja ga razumem... Još dva sata do kuće. Potom... Opet mi se javlja bol u grudima. Ewa...

Plačem saosećajući sam sa sobom.

(odlomak iz romana)

slike

marinko soldo

PREPUŠTENI ŠUMAMA

Šutite sa mnom kao što sva zvona šute
Koji to Cortés počupa nam aztečke
jezike iz usta
S dvostruko natkrovljenim
danjim snovima ponad
nazupčena leđa; Pismoznanc Dobre Kuće
Šator neprekidnih krikova naših duša
limeno bijel izvikuje u nebo dugih kiša

Šapčeš; dovaljaj čitav grad od riječi zaključan
preuzmi jednu dužnost
i pretvaraj se
da izbjegneš ogoljenje
Pomažu ti svi
nepromišljenim ustima zaroniti
u prve snjegovne odustnosti
Oni te preobražuju
bit ćeš opet
On, Zatvoreno ime, koje oni nose,
u nezahvalne riječi
Ponovno su prekrili trnjem
domet skrušenosti

Iz pepela dižem ojadene moje mrtve
kraljevski krute, noćno krute,
Dolaze iz zemlje daleke kao zdravlje
vrmenocvenim usnama u svim tonovima
pjevati oprost u uho Ponora
U svakom sjemenu prešućuju vir za
uskraćenu zemlju netaknutu jutrom
Oni, idu uvis
Vidim trgaju ih mojim novim,
mojim svačijim rukama

Ja istupam iz ove kože, dosada, starih licā
U vječitu vas kućnu rupu
Pjevam: Zazimjela vječnost sjeverno zvečka
budućnosti jezika potresno-zauzlatih ruku
Dolutaloga s nama raskućenom nogom
u sniježnu stezulju

SLIKE OSKVRNUĆA

Ugljeviti prizor Otvorene kuće
krotko se slijeva
od nebesa djetinstva
do izvan budućnosti
Tko se usuđuje prisjećati noći?
vrijedi s odjekom u ustima
odreći se vremena izoštrana za pad
Nikad se neću naviknuti
na to Ništa u koje padam

Prodire večer u dušu
pripitomljena, nestalna boga
Čuvaj se! Čuvar Svjetlosti vjenčao se
sa starim komadom konopa
Znamem lice riječi što nam je
poslana poput čuške,
Sanjaj da si čist,
Oteci rijekom
vрати se upućen u naličje zaborava
u novom oproštajnom liku

Govori ti kristal daha
u prosjeklinu vremēnā
da se uspne ruža
Zaboravljeni jezik, crna mostarina
konačno dopuzao u obećano kopnjenje
Neoborivi tvoj svjedok
od davnina na
bijegu u raj